

Paikallisuus, vanhemmat ja varhaiskasvatusmahdollisuudet - Tarinoita kunnan ja pienten lasten vanhempien kohtaamisista

Karila, Kirstia, Siippainen, Annaa, Repo, Katja, Paananen, Maiju & Fjällström Salla

Tampereen yliopisto

a Kaksi ensimmäistä kirjoittajaa ovat vastanneet kirjoitusprosessista tasapuolisesti. Artikkelin ykköskirjoittajat esitetty aakkosjärjestyksessä.

Abstract

This narrative study examines encounters between municipalities and parents of 1-2-year-old children making childcare and early childhood education arrangements. It takes a perspective of 'local' in order to examine the conditions families have when they make decisions and organize child care and early childhood education arrangements for their children. This is relevant, as we know that municipalities differ in terms of their logic of organizing childcare and early childhood education services (Karila et al. 2017). Our results reveal three different narratives of encounters between municipalities and parents. They are narratives of adherence, conflict and compromise. The determining elements of these narratives are municipality's geographical features, service scape and access to information. Finally, we will discuss the implications of these findings for childcare and early childhood education policies.

Abstrakti

Tutkimuksessa tarkastellaan asuinkunnan ja vanhempien välisiä kohtaamisia paikallisuuden näkökulmasta. Analysoitu aineisto koostuu 76 vanhemman haastattelusta, jotka on analysoitu narratiivisesti. Haastateltavien lapset olivat haastatteluhetkellä 1-2-vuotiaita. Analyysissa hahmottui kolme tarinatyyppiä, jotka nimesimme sulautumiseksi, konfliktiksi ja kompromissiksi. Niissä jokaisessa vanhemman ja asuinpaikan välinen suhde rakentuu erilaisiksi. Eri tekijöiden leikkauspisteessä realisoituvia varhaiskasvatusmahdollisuuksia kehystävät yhtäältä perheen elämäntilanteeseen liittyvät seikat, kuten työn luonne, taloudelliset ja sosiaaliset resurssit ja tarpeet sekä perheessä vallitsevat ideologiset ja pedagogiset ihanteet. Toisaalta kunnan maantiede ja kunnan vallitseva varhaiskasvatuksen politiikka tuottavat yhdessä vanhempien käytettävissä olevan tukien ja palveluiden kanssa yhden leikkauspisteen ulottuvuuksista. Näistä perheiden elämäntilanteiden ja vallitsevien poliitikoiden kohtaamisista eli varhaiskasvatusmahdollisuuksista rakentuu vaihtelevia suhteita kunnan varhaiskasvatuspalveluihin.

Johdanto

Lastenhoidon ja varhaiskasvatuksen ratkaisuja koskeva tutkimus osoittaa vanhempien tekemien ratkaisujen syntyvän monimutkaisena rinnakkaisten perustelujen kokonaisuutena (Hietämäki ja muut 2017; Terävä ja muut 2018). Vanhempien tekemät ratkaisut muodostavatkin leikkauspisteen, jossa sovitetaan yhteen arvoja ja ideologioita, lasten kasvatusta koskevia ajattelutapoja, kulloistakin perhe- ja varhaiskasvatuspolitiikkaa sekä perheen ja työelämän yhteensovittamisen kysymyksiä (vrt. perheen ja työn yhteensovittamista leikkauspisteenä Salmi 2004, 2 ja kohtauspisteenä Kivimäki 1996, 117-

118). Kokonaisuus saa konkreettisen muotonsa paikallisella tasolla, omien lastensa hoidon ja varhaiskasvatuksen ratkaisuja pohtivien vanhempien arkisessa todellisuudessa.

Tässä artikkelissa tarkastelemme vanhempien lastenhoidon ja varhaiskasvatuksen ratkaisuja paikallisuuden, erityisesti vanhempien ja asuinkunnan välisen suhteen näkökulmasta. Kysymme narratiivisessa tutkimuksessa, millä tavoin vanhemmat kertovat asuinkunnastaan paikkana ja lastenhoidon ja varhaiskasvatuksen palveluiden tarjoajana. Analysoimme sitä, millaiseksi paikallisuus sekä vanhempien ja varhaiskasvatuspalveluiden suhde kerrotaan vanhempien tarinoissa. Vanhempien tuottamat tarinat ovat syntyneet haastatteluissa, joissa vanhemmat kuvaavat alle kaksivuotiaiden lastensa lastenhoitoon ja varhaiskasvatukseen tehtäviä tai tehtyjä ratkaisuja.

Suomalaisessa lastenhoidon ja varhaiskasvatuksen järjestelmässä kunnat ovat keskeisessä asemassa pienten lasten perheiden paikallisen arjen tuottamisessa. Kansallisen tason säätely ja ohjaus jättävät kunnille suuria vapausasteita paikallisten palveluiden ja käytäntöjen osalta. Paikallisuuden keskeisyys perustuu kunnallisen itsehallinnon vahvuuteen (Perustuslaki 1999/731; Kuntalaki 2015/410) ja ilmentyy konkreettisesti siinä, että varhaiskasvatuspalvelujen järjestämisessä on huomioitava paikallinen tarve (Varhaiskasvatuslaki 2018/540). Kuntien on tarjottava varhaiskasvatuspalveluja siinä laajuudessa ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää (Varhaiskasvatuslaki 2018/540). On oletettavaa, että kuntien tavat selvittää paikallisia tarpeita vaihtelevat. Siitä, miten vanhemmat osaltaan tuottavat paikallisia tarpeita, ei palvelutyytyväisyyden selvityksiä lukuun ottamatta ole juurikaan tutkimustietoa.

Vahva itsehallinto antaa kunnille mahdollisuuden toteuttaa varhaiskasvatuspalveluiden järjestämisvastuuta vaihtelevin tavoin. Alueellinen vaihtelu lastenhoidon tuissa ja varhaiskasvatuspalveluissa onkin suurta. Suomalaiset kunnat ovat paikallista varhaiskasvatusta ja lastenhoitoa tukia rakentaessaan moninaisissa, toisistaan poikkeavissa tilanteissa. Kunnan maantiede, paikallisen elinkeinoelämän ja väestön kehityssuunnat muodostavat osan niistä olosuhteista, joissa palveluja ja tukia koskevia paikallisia päätöksiä tehdään. Tästä seuraa väistämättä se, että vanhempien ratkaisuja kehystävät paikalliset olosuhteet vaihtelevat suuresti. Näin myös vanhempien mahdollisuudet tehdä omia intressejään tukevia ratkaisuja eroavat toisistaan eri paikkakunnilla.

Viimeaikainen tutkimus (mm. Karila ja muut 2017; Repo ja muut 2019) osoittaa, että paikallispoliitikkojen ja varhaiskasvatuksen johtavien viranhaltijoiden varhaiskasvatuksen järjestämistä koskevissa puhetavoissa on kulttuurista, kuntaidentiteettiä, varhaiskasvatuksen merkityksen ja tehtävien sekä kuntatalouden tulkintoihin liittyvää vaihtelua. Samalla tavoin pienten lasten vanhemmat muovaavat omilla ajattelutavoillaan kunnan kulttuurista ilmapiiriä. Esimerkiksi lasten varhaiskasvatuspalveluihin osallistumisasteesta saattaa olla kuntien välillä yli 20 prosenttiyksikön suuruisia eroja (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018, 7–8; myös liite 1.). Todennäköisesti erot selittyvät vanhempien arvomaailman ja kasvatusajattelun sekä kunnan palvelujen tarjonnan ja palveluohjauksen yhteisvaikutuksena. Esimerkiksi maksuttoman varhaiskasvatuksen kokeilun yhteydessä on havaittu, että kuntien palveluohjauksen aktivoimisen myötä lasten osallistumisaste varhaiskasvatukseen on noussut (Siippainen ja muut 2019).

Palveluohjauksen taas voidaan ajatella heijastelevat erityisesti kuntien viranhaltijoiden ja ammattilaisten kulttuurisia olettamuksia varhaiskasvatukseen osallistumisen tarpeellisuudesta (Kuukka ja muut, arvioitavana).

Valotamme aluksi suomalaisten tutkijoiden paikallisuutta ja kunta- tai alueidentiteettiä koskevia löydöksiä sekä pohdimme niiden merkitystä varhaiskasvatuksen ja lastenhoidon kysymysten näkökulmasta. Tästä siirrymme kuvaamaan tutkimusaineistoa ja narratiivista analyysia. Tulososiossa avaamme havaitsemiamme paikallisuuden ja vanhempien elämäntilanteiden ja ajattelutapojen kohtaamisista rakentuneita tarinatyyppisiä sekä paikallisuuden ulottuvuuksia. Lopuksi pohdimme tutkimuksen antia varhaiskasvatustalouden kehittämisen, kuntien ja vanhempien näkökulmasta.

Paikallisuus lähtökohtana perheiden varhaiskasvatuksen ratkaisujen tarkasteluun Viime vuosina eri tieteenalojen tutkijat ovat kiinnittäneet huomiota paikkaan, paikallisuuteen ja paikallisiin identiteetteihin. Vaikka tässä kuvattava tutkimus ei paneudukaan vanhempien paikallisidentiteettien rakentumiseen, lisäävät nämä tutkimukset ymmärrystä kunnan ja pienten lasten vanhempien suhteesta. Paasin (1984) mukaan paikan kokemisella ja alueella on todettu olevan suuri merkitys yksilön identiteetille. Tämä todentuu siinä, että ihminen pyrkii luomaan suhteen ympäristöön, jossa elää. Samalla kuitenkin elettyä, koetusta ja kerrotusta ymmärretty paikka asettuu dialogiseen suhteeseen laajempien yhteiskunnallisten ja kulttuuristen muodostumien kanssa (Knuutila 2006, 7).

Yhtenä paikallisuuden tarkastelukulmana on aiemmissa tutkimuksissa ollut ihmisten kiinnittyminen ja identifioituminen omaan alueeseensa. Kuntaidentiteetin voidaan samanaikaisesti tulkita kiinnittyvän sekä kuntaan paikkana että niihin sosiaalisiin ryhmiin ja siteisiin, joihin kuntalaiset kuuluvat. Monet kuntalaiset määrittelevät kuntaa, itseään ja identiteettiään palveluiden kautta. Kunnalliset palvelut ilmentävät kuntaa ja samalla kuntaidentiteettiä, ja niihin samaistutaan voimakkaasti. (Kyösti ja Airaksinen 2014.) Voidaan ajatella, että paikallisuuden ja paikallisten identiteettien näkökulma on varsin merkityksellinen pikkulapsivaiheen perheissä, kun vanhemmat rakentavat vanhemmuuttaan ja kohtaavat ne tavat, joilla ympäröivä yhteiskunta, erityisesti paikallisyhteisö vaikkapa palveluillaan heidän vanhemmuuttaan ja lasten kasvatusta tukee.

Voimakkaasti eriytyvän aluekehityksen (Aro ja muut 2019, Bernelius 2013, Kortteinen ja Vaattovaara 2013) aikana kaupunkien, kuntien ja alueiden maineella on keskeinen merkitys siinä, millä alueilla lapsiperheet haluavat asua. Aulan ja muiden (2007) mukaan kaupunkimaine syntyy kohtaamisissa, joita tapahtuu kolmella tasolla: Henkilökohtaisissa kohtaamisissa (esimerkiksi asiakaspalvelutilanteissa), asiakkaan ja palvelun kohtaamisissa (esimerkiksi valittaessa palvelua) sekä kohtaamisissa, joissa organisaatio ei ole suoraan läsnä (esimerkiksi mediassa tai ihmisten välillä tapahtuvassa organisaatiota koskevassa keskustelussa). (Kaupunkimaineen ja aluekehityksen suhteesta ks. myös Halonen 2016.)

Pikkulapsivaiheen aikana perheen yhteiskunnalta saama tuki ja kokemus sen vastaavuudesta omiin tarpeisiin on merkityksellinen niin yksilöiden kuin yhteiskunnankin kannalta. Luottamus paikalliseen päätöksentekoon, tasapainoiseen kuntatalouteen ja palvelutyytyväisyyteen ovat Pekola-Sjöblomin (2011; 2014) mukaan kuntaan ja alueeseen

samaistumista vahvistavia tekijöitä. Niillä voidaan arvioida olevan merkitystä myös yleisemminkin tulevaisuuteen luottamuksen näkökulmasta. Vastaavasti esimerkiksi huoli kuntauudistusten negatiivisista vaikutuksista tai huoli palvelujen heikkenemisestä madaltaa kuntalaisten sitoutumisastetta ja kuntaidentiteettiä (Leinonen ja Vakkala 2015).

Kuntalaisten luottamus oman alueen mahdollisuuksiin tarjota mielekäs elinympäristö lapsiperheille ja lapsille sekä sitä kautta rakentuva tulevaisuususkko ovat keskeisiä myös kunnan väestökehityksen ja tulevan elinvoiman näkökulmasta (ks. esim. Valtioneuvosto 2019).

Vanhempien paikallisuuden kokemusten ja kuntasuhteen kannalta keskeistä on se, millä tavoin kuntien lastenhoidon tukia ja varhaiskasvatuspalveluja koskevat ratkaisut resonovat heidän toiveidensa ja tarpeidensa kanssa. Kekkonen (2009) vanhempien palvelukokemuksia selvittäneen tutkimuksen mukaan vanhemmat kritisoivat omassa kunnassaan erityisesti lähipalveluperiaatteen toteutumattomuutta, oman asuinalueen lähipäiväkodin paikkapulaa tai perheen tarpeita vastaavan hoitomuodon heikkoa saatavuutta. Vanhemmat toivoivat myös nykyistä joustavampia, perhekohtaisempia mahdollisuuksia rakentaa lapsen varhaiskasvatuksen kokonaisuus osa-aikahoidon, avointen varhaiskasvatuspalvelujen, kerhotoiminnan ja kotihoidon yhdistelminä. (Kekkonen 2009.)

Aineisto

Artikkelissa kuvattu tutkimus on osa CHILDCARE-tutkimushanketta, jossa tarkastellaan tasa-arvon kysymyksiä lastenhoidon tukien, varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen järjestelmissä. Hanketta rahoittaa Suomen Akatemian Strategisen tutkimuksen neuvoston Tasa-arvo ja yhteiskunta -ohjelma (hankenumero Suomen Akatemia 21000031071).

Analysoitu aineisto koostuu 64 haastattelusta. Näistä 52 oli yksilöhaastatteluja ja 12 haastatteluita, joissa lapsen molemmat vanhemmat osallistuivat haastatteluun yhdessä. Suurin osa haastateltavista oli äitejä (n=52), isejä haastateltavista oli 24. Yhteensä haastatteluihin osallistui siis 76 vanhempaa. Haastateltavien lapset olivat haastatteluhetkellä 1-2-vuotiaita. Haastateltavien lapsista oli haastatteluhetkellä päiväkodissa tai perhepäivähoidossa 48 lasta ja kotihoidossa 16 lasta. Haastatellut vanhemmat ovat siis tehneet keskimääräistä useammin ratkaisun valita kodin ulkopuolinen varhaiskasvatus. Tilastojen mukaan vuonna 2017 yksivuotiaista lapsista varhaiskasvatukseen osallistui 33,5 prosenttia (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018, 5-6).

Haastattelut toteutettiin kymmenessä kunnassa. Kunnat valittiin tutkimushankkeeseen siten, että ne edustavat suomalaista kuntakenttää mahdollisimman kattavasti niin maantieteellisesti ja demografisesti. Kuntien valinnassa on kiinnitetty huomiota esimerkiksi elinkeinorakenteeseen ja väestön määrään. Kunnista kolme oli suomalaisittain suuria tai keskisuuria kaupunkeja, ja niistä haastatteluun osallistui 39 vanhempaa 34 perheestä. Pienemmistä kunnista haastatteluihin osallistui 37 vanhempaa 29 perheestä.

Tutkimukseen osallistuneissa kunnissa myös varhaiskasvatuksen palvelurakenne vaihtelee. Esimerkiksi perhepäivähoidon, kunnallisen ja yksityisen varhaiskasvatuksen osuudet sekä perheille maksettavien tukien määrät vaihtelevat. Perustietoja kunnista on koottu

liitteeseen 1. Koonti tuo esiin suomalainen kuntakentän heterogeenisuutta ja sitä vaihtelua, joka tutkimuskuntien lastenhoidon tuissa ja varhaiskasvatuksen järjestämisen muodoissa esiintyy. Taulukko kuvaa myös kuntien väestömääriä ja maantieteellistä rakennetta. Lisäksi tutkimukseen osallistuvat kunnat ovat tehneet erilaisia päätöksiä esimerkiksi subjektiivisen päivähoito-oikeuden rajaamisen suhteen.

Ennen haastatteluja vanhemmat vastasivat noin yksivuotiaan lapsen vanhemmalle suunnattuun kyselytutkimukseen (n=2696), jossa heiltä oli jo tiedusteltu perheen lastenhoidon ratkaisuihin liittyviä seikkoja (tekijät). Samassa yhteydessä vanhemmilta tiedusteltiin halukkuutta osallistua myöhemmin toteutettavaan haastatteluihin. Haastateltavat valittiin suostumuksensa antaneiden pohjalta huomioiden muun muassa mahdollisimman hyvä edustavuus vanhempien koulutustaustan, perhemuodon ja tehtyjen lapsen hoito- tai varhaiskasvatusratkaisujen osalta.

Valtaosa haastatteluihin osallistuneista vanhemmista asui kahden vanhemman muodostamassa ydinperheessä, osa heistä niin sanotuissa sateenkaariperheessä. Haastatteluissa oli mukana myös yksinhuoltajia sekä uusperheissä asuvia vanhempia. Haastateltavien äitien ikä vaihteli 24–42 vuoden välillä. Isien ikähaitari oli suurempi, 25–72 vuotta. Suurin osa vanhemmista (66%) oli korkeasti koulutettuja ja kävi ansiotyössä (isistä 83 %, äideistä 60%) kodin ulkopuolella.

Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina. Haastatteluja varten laadittiin haastattelurunko, joka sisälsi kysymyksiä perheen arjesta, päätöksenteosta, lastenhoidon ja varhaiskasvatuksen ratkaisuksista ja niiden taustoista sekä työn ja perhe-elämän yhteensovittamisesta. Lopuksi haastatteluissa pohdittiin myös perheiden tulevaisuudennäkymiä erityisesti lastenhoidon ja varhaiskasvatuksen ratkaisujen osalta. Haastatteluja oli tekemässä kymmenen tutkijan ryhmä.

Haastateltavat saivat ennen haastattelua tiedotteen, jossa kerrottiin tutkimusprosessista, tavoitteista ja eettisyydestä. Haastateltavat antoivat kirjallisen suostumuksensa tutkimukseen osallistumisesta. Kuntien ja haastatteluun osallistuneiden vanhempien anonymiteetin turvaamiseksi emme artikkelissa tuo esille yksittäisiä vanhempia tarinansa kertojina emmekä erittele asuinkuntia vanhempien kertomien tarinoiden kontekstina. Myös esimerkiksi eris- ja paikannimet on muutettu tunnistettavuuden hälventämiseksi.

Analyysi

Artikkelin analyysi on toteutettu aineistolähtöisesti. Motiivi artikkelissa kuvatulle analyysille syntyi laajemman tutkimushankkeemme muita analyysijä tehtäessä. Laajahkoa haastatteluaineistoa lukiessamme kiinnitimme huomiota siihen, että vanhemmat puhuvat omasta asuinpaikastaan, kunnasta ja suhteestaan näihin kiinnostavasti ja vaihtelevasti. Vanhempien puheessa alkoi rakentua tarinoita heidän itsensä, asuinpaikkakunnan maantieteen ja paikallisesti järjestetyn varhaiskasvatuksen suhteista. Rakentuvat tarinat kuvastavat hyvin humanistisen maantieteen ymmärrystä paikasta – tässä tapauksessa asuinkunnasta – kokemuksellisena ja henkilökohtaisen merkityksenannon kautta muotoutuvana (ks. esimerkiksi Knuutila 2006). Alueidentiteettejä tutkineen Zimmerbauerin (2006) mukaan alueidentiteettien rakentumisessa on ennen kaikkea kyse aluepuhunnasta,

eli siitä miten aluetta tuotetaan teksteinä ja symboleina. Kyse on siis siitä, miten paikka näyttäytyy puheessa, kielessä, symboleissa ja kuvissa sekä näiden vaikutuksesta ihmisten aluetietoisuuteen. Kielellistämiseen liittyy valintoja siitä, mitä kerrotaan ja mikä jätetään kertomatta. Aluepuhunnassa olennaista onkin tarkastella mitä alueesta kirjoitetaan, mitä siitä puhutaan ja miten se institutionalisoituu (Zimmerbauer 2006). Analyysissä on huomioitu muun muassa se, mistä vanhemmat puhuvat, kun he puhuvat kunnasta ja asuinalueestaan varhaiskasvatukseen ja lastenhoitoon liittyvien ratkaisujensa yhteydessä.

Vaikka aineisto kerättiin strukturoidusti teemahaastatteluin, saivat perheiden erilaiset ”lastenhoidon polut” jo haastattelutilanteissa tarinan muodon. Haastattelujen aluksi vanhemmat täyttivät janan, jolle he merkitsivät lapsen syntymän jälkeen merkittäväksi kokemiaan tapahtumia. Vanhempien haastattelupuheessa nousikin esille voimakas kerronnallisuus. Aineiston luonnetta koskevien havaintojen perusteella päädyimme lähestymään aineistoamme narratiivisesti-relaationaalisesti ja tilanteisesti rakentuvana tarinana. Aineisto on analysoitu hyödyntäen kerronnallisuutta (esim. Gergen 1999; Hänninen 1999). Kiinnittämällä huomio kerronnallisuuteen voidaan analysoida sitä, millaisia tarinoita haastattelussa ilmenee ja millaisia merkityksiä paikallisuus tarinoissa saa. Tämän artikkelin näkökulmasta keskeiseksi muodostui puhujan ja asuinkunnan relaationaalinen suhde, jossa asemoidaan itseä ja asuinkuntaa suhteessa toisiinsa. Paikan ja ihmisen välinen suhde tulkitaan tässä siis vuorovaikutuksellisenä ja muuttuvana.

Litteroitu haastatteluaineisto koodattiin teemoittain Atlas.ti-ohjelmalla. Aineistosta poimittiin ne kohdat, joissa vanhemmat puhuivat asuinpaikasta, kunnan varhaiskasvatustarjonnasta tai suhteestaan niihin. Koodattuna tällaista aineistoa syntyi 370 sivua (Times New Roman, riviväli 1). Analyysin ensimmäisessä vaiheessa jokainen haastattelu analysoitiin omana kokonaisuutenaan. Jokainen haastattelu käytiin läpi yhdessä laatimamme kysymyspatteriston avulla. Kysymyspatteriston pohjalta huomiota kiinnitettiin muun muassa siihen, kuinka haastatteluissa puhutaan kunnasta, kunnan palveluista ja edellä olevien asioiden merkityksestä perheen lastenhoidon ja varhaiskasvatuksen ratkaisuille. Luennan pohjalta jokaisesta haastattelusta kirjoitettiin tiivistelmä, jossa on pääpiirteittäin kuvattu niiden asioiden ”vyyhti”, jotka kehystävät juuri kyseisen perheen lastenhoidon ja varhaiskasvatuksen ratkaisua lapsen ollessa alle 2-vuotias. Jokaista haastattelua tulkittiin tarinana, jonka juonessa on ajallinen ulottuvuus: tarinoissa asuinpaikan ja vanhemman välille syntyy suhteita ja niissä edetään kohti erilaisia loppuratkaisua (Gergen 1999).

Vielä lopuksi yhdistimme haastattelujen pohjalta laaditut tiivistelmät kunnittain. Näin haastattelukohtaisten tiivistelmien lisäksi syntyi myös kuntakohtainen tiivistelmä, jossa on kuvaus kustakin kunnasta varhaiskasvatuksen järjestäjänä nimenomaan näiden haastattelujen perusteella. Mikäli haastatteluissa ilmeni selkeästi erilaisia tulkintoja asuinkunnasta ja kunnan palvelutarjonnasta, on myös erot nostettu esiin analyysissä.

Tulokset

Lasten kasvatukseen ja hoivaan liittyvät kysymykset on perinteisesti ajateltu perheiden yksityiseen elämänpäiiriin kuuluvaksi. Myös perheiden lastenhoidon valinnat, kuten kotihoitojakson pituus, on mielletty perheiden itsensä päätettäväksi asioiksi. Vahvana puhetapana on ollut myös vanhempien vapaan valinnan korostaminen. Arjessa perheiden

elämäntilanteet ja tarpeet muuttuvat joskus nopeastikin ja ne kohtaavat paikallisen varhaiskasvatustarjonnan. Se, millaisia kohtaamisia näissä tilanteissa syntyy, kuvaa vanhempien ja paikallisen välistä suhdetta.

Jaottelimme aineiston kolmeen erilaiseen tarinatyyppiin. Analyysin pohjalta tarinatyypeiksi nimettiin *sulautuminen*, *konflikti* ja *kompromissi*. Tarinatyypeissä kiinnostuksen kohteena ei sinällään ole perheiden tekemät lastenhoidon ratkaisut. Sen sijaan tulkitsemme, että perheiden tekemä lastenhoidon ratkaisu on se konteksti – leikkauspiste – jossa sovitetaan yhteen muun muassa perhepolitiikkaa, työelämää sekä erilaisiin vallitseviin ajattelutapoihin ja sukupuoleen liittyviä kysymyksiä. Nämä puolestaan kohtaavat perheiden henkilökohtaiset ja muuttuvat tarpeet sekä ideologiat. Tarinatypit valaisevat keskeisiä elementtejä, joista vanhemman ja asuinkunnan välinen suhde rakentuu.

Vanhempien kerronnassa paikallisuus kietoutuu vanhempien kuvauksiin asuinkunnasta paikkana ja varhaiskasvatuspalveluiden tai lastenhoidon tukien tarjoajana. Kukin tarinatyyppi kuvataan esimerkkitarinan kautta. Tarinatypit pohjautuvat tositarinoihin, mutta ne rakentuvat laajemmasta varannosta: niitä voi pitää ikään kuin teoreettisina tarinatyypeinä – kiteyminä - joita illustroimme autenttisilla aineistokatkelmilla (ks. myös esim. Hänninen 1999, 99). Tulosluvun loppuksi avaamme vielä tarkemmin joitain keskeisiä vanhempien odotuksia ja kokemuksia kuvaavia paikallisuuden ulottuvuuksia.

Sulautuminen

”Meillä ei ole oikeestaan käyty kauheasti keskusteluja lastenhoidon ratkaisusta, kun meillä lapsi on siis vuorohoitopäiväkodissa, mikä on ympäri vuorokauden auki seitsemän päivää viikossa. Niin ei meillä oikeestaan oo ollu mitään muita vaihtoehtojakaan sen suhteen, koska kukaan yksityinen hoitaja tuskin sitoutuis siihen, et seitsemän päivää viikossa olis käytettävissä. Ja se tuntui ihan luonnolliselta, kun isompi sisaruskin oli aikanaan tässä samassa paikassa. Että ei oo tarvinnut miettiä muuta ja ei ole kyllä mitään moittimistakaan. Sinne on ollut mukava viedä. Nyt pitää pikkusen aikaisemmin ilmoittaa työntekijät ja vuorojen vaihdot on vähän hankalampia, mutta kyllä se on joustava paikka. Että, etukäteen pitää ilmoittaa, mut kyllä se toimii niin kätevästi se systeemi siellä.”

Sulautumisen tarinatyyppin esimerkkitarinassa kuvataan tilannetta, jossa perheen toiveet ja tarpeet kohtaavat kunnan palvelutarjonnan. Tarinatyyppin esimerkkiperheeseen kuuluu kaksi vanhempaa ja kaksi lasta. Perhe asuu keskisuudessa kaupungissa. Lapset ovat kunnallisessa vuoropäiväkodissa. Molemmat vanhemmat tekevät vuorotyötä ja vuorotyö raamittaa myös lastenhoidon ratkaisua. Epäsäännöllisten työ- ja hoitoaikojen vuoksi perheellä ei ole muuta vaihtoehtoa kuin hakeutua kunnan ainoaan ympärivuorokautista hoitoa tarjoavaan päiväkotiin.

Ratkaisu laittaa lapsi vuoropäiväkotiin on esimerkkikertomuksessa osin olosuhteiden sanelema, mutta perhe on tilanteeseen tyytyväinen ja lapsi on ”mukava viedä päiväkotiin”.

Ratkaisua tukee myös se, että perheellä oli samaisesta päiväkodista hyviä kokemuksia jo esikoisen ajalta. Aikaisemman hoitosuhteen myötä ratkaisu tuntuu vanhemman mukaan ”luonnolliselta”. Vanhemmat kuvaavat lisäksi, että palvelu ottaa huomioon perheen tarpeet ja joustaa tarvittaessa esimerkiksi hoitoaikojen suhteen.

Vanhemman ja kunnan suhdetta leimaa tyytyväisyys ja positiivinen vire. Tarinatyyppille onkin keskeistä, että vanhemman toiveet kohtaavat kunnan palvelutarjonnan, ja he ovat sekä tarjolla oleviin vaihtoehtoihin että lastenhoidon ratkaisuun tyytyväisiä. Tarinatyyppiä voikin pitää esimerkkinä toimivasta vanhempien ja asuinkunnan kohtaamisesta, sekä sen pohjalta muodostuvasta optimaalisesta suhteesta.

Tarinatyyppin kontekstina toimii esimerkkitarina, jossa vuorotyötä tekevät vanhemmat ovat palanneet vuorotyöhön ja lapselle on haettu ja saatu paikka vuoropäiväkodista. Esimerkkitarina kuvaa hyvin leikkauspistettä, jossa yhdistyvät työelämän vaatimukset, kunnan tarjoamat palvelut sekä perheiden henkilökohtaiset tarpeet ja toiveet. Analyysin kannalta kiinnostavinta ei paikallisuuden näkökulmasta olekaan perheen tekemä lastenhoidon ratkaisu, vaan se, miten tarpeet ja tarjonta kohtaavat. Esimerkkitarinassa päiväkodin sijainti on vanhempien ratkaisussa toissijainen, sillä perheen (vuoro)työ ja työhön paluu asettavat reunaehdot lastenhoidon ratkaisulle. Vuorohoidon tarve rajaa vaihtoehdot kodinulkopuoliselle hoidolle vain yhteen. Vaihtoehtoja ei juuri ole, mutta se tyydyttää silti perhettä. Kunnassa on kuitenkin kohtuullisen matkan päässä ympärivuorokautisesti auki oleva päiväkotitoiminta. Voi ajatella, että kohtuullisen välimatkan päässä oleva vuorohoitopäiväkotitoiminta on arjen sujuvuuden ja esimerkiksi kuljetusten suhteen mahdollinen ja hoitopaikka mahdollistaa molempien vanhempien paluun vuorotyöhön.

Konflikti

”Mä olin tosi pettynyt kun hain päivähoitopaikkaa. Multa näkyy takapihan ikkunasta, tämmönen ihana sininen pitsihuvila. Siis kivenheiton päässä ja ois helpottanu arkea, että me oltas saatu varmaan nukkuu, liki tunti pidempään. Tiesin, ettei oo helppoa saada paikkoja, joten mä laitoin jo ku mä tiesin et mä tarvitsen elokuun alusta, ni mä laitoin marraskuun lopulla hakemuksen. Ja ihan ensisijaseks juuri tämän, mikä tässä on vieressä. Ja tähän vielä oli semmonen et kun me käveltiin, silloin ku mä olin äitiyslomalla, niin mä kuulin miten nätisti hoitajat puhu lapsille ja mä ajattelin et voi miten kiva, et semmonen, et voisin antaa lapseni sellaiseen paikkaan. No yritin sitä lähtee jo selvittämään heti alkuvuodesta, kun ei ollu kuulunu mitään, niin mulle sanottiin et ei tarvitse hätäillä, et tieto tulee toukokuun kieppeillä. Sitte kesäkuun alussa tuli tieto että, me ei oltukaan päästy tohon vaan yhteen toiseen paikkaan. Ja nyt mä sanon törkeesti, se ostari on ehkä karsein paikka maan päällä, et siel on tosi paljon, alkoholistei, huumeiden väärinkäyttäjii, mielenterveysongelmaisia. Lapsi sai siis siitä paikan, ja ajattelin et, ei nyt olla näin rajottuneita, että mä meen kattomaan ku siel oli avoimet ovet. Ja mä olin aika pöyristynyt siitä ihan kaikin puolin. Lisäksi myöhemmin vielä kuulin, että naapurin lapsi oli saanut paikan tuosta naapurin pitsihuvilasta. Että millä logiikalla ne niitä paikkoja jakaa?”

Yllä esitetty esimerkkitarina konflikti-tarinatyypistä kuvaa tilannetta, jossa yksinhuoltajaäiti on hakenut lapsellensa paikkaa naapurissa olevasta päiväkodista. Vanhemman tekemien havaintojen mukaan paikka vaikuttaa miellyttävältä ja sijainti on autottomalle perheelle erinomainen. Hieman ennen hoidon aloitusta vanhempi saa kuitenkin tietää, että he ovat saaneet paikan vähän kauempana olevasta, vanhemmalle epämieluisasta paikasta.

Esimerkkitarinan perhe asuu suuressa kaupungissa, jossa on tarjolla runsaasti erilaisia varhaiskasvatuksen palvelumuotoja. Kunnassa on sekä kunnallisia että yksityisiä varhaiskasvatuspalveluita, mutta välimatkat eri toimipaikkojen välillä voivat olla suuria.

Tarina kiteyttää monelle vanhemmalle tutun ristiriitatilanteen, kun omat ideologiat ja toiveet eivät kohtaa todellisia lastenhoidon ja varhaiskasvatuksen järjestämisen vaihtoehtoja. Kunnan ja vanhemman suhdetta leimaa konfliktin tarinatyyppissä nimensä mukaisesti ristiriitaisuus, jopa pettymys. Tarinatyyppissä ristiriita syntyy monista asioista. Ensinnäkin kunnan ja vanhemman suhteen jännitteisyys syntyy siitä, että vanhempi osoittaa itse monella tapaa omaa aktiivisuutta lapsensa hoitopaikan järjestämiseksi. Hän jättää hakemuksen hyvissä ajoin ja soittelee hakemuksensa perään. Vanhemman osoittama aktiivisuus näyttäytyy lopputuloksen kannalta kuitenkin varsin merkityksettömältä.

Toisekseen vanhempi arvioi, että kaksihenkisen perheen arjen sujuvuuden kannalta olisi ollut kätevää, jos lapsen hoitopaikka olisi ollut naapurustossa. Myös palvelun läheisyys saa vanhemman hakemaan lapselle paikkaa juuri lähipäiväkotiin. Vapaiden paikkojen vähyyden vuoksi vanhemman toivoma lähipäiväkoti ei kuitenkaan toteudu. Tilanteen harmillisuutta lisää entisestään se, että samaisen pihapiirin lapsi on saanut paikan naapuripäiväkodista. Voi siis ajatella, että esimerkkitarinan vanhemman toivomassa päiväkodissa olisi ollut vapaita paikkoja, mutta valinta ei osunut kyseisen perheen kohdalle.

Kolmanneksi vanhempi arvioi omien arkihavaintojensa pohjalta paikan miellyttäväksi ja turvalliseksi. Vanhempi kuvaa henkilökuntaa miellyttäväksi ja toteaa, *”et vois in antaa lapseni sellaiseen paikkaan”*. Arvioimalla päiväkodin työntekijöiden kommunikointitapaa lasten kanssa, tuo vanhempi esiin aktiivista vanhemmuuttaan ja vastaa jonkinlaiseen hyvän vanhemman ideaaliin. Vanhemman ristiriitainen suhde kuntaan korostuu myös voimakkaassa kielenkäytössä. Menetettyä naapurissa sijaitsevaa päiväkotia vanhempi kutsuu *”pitsihuvilaksi”*. Puolestaan lapselle osoitettu päiväkotipaikka sijaitsi alueella, jota vanhempi kuvaa *”karseimmaksi paikaksi maan päällä mitä voi olla”*.

Esimerkkitapaus kuvaa korostetustikin sitä, kuinka monessa kohdassa vanhemman suhde kuntaan ja sen palveluihin voi konfliktoitua. Tässä tapauksessa suhde on ristiriitainen monissa eri vaiheissa. Sen kummemmin perheen osoittamat tarpeet kuin vanhemman oma aktiivisuus tai arviot varhaiskasvatuksen laadusta eivät johda haluttuun tulokseen. On ymmärrettävää, että vanhempi on ratkaisuun pettynyt. Tarinatyyppin lopputulos onkin päinvastainen ensimmäisenä esiteltyyn sulautumisen tyyppiin verrattuna.

Kompromissi

”Me katottiin vähän sellaista päiväkotipaikkaa mikä on aika lähellä kotia, kun me ollaan autoton perhe. Me oltiin siis kysytty suosituksia muilta

sateenkaariperheiltä, ja sitten oli yks semmonen päiväkot, mistä oltiin saatu hyvät suositukset ja jossa, itse asiassa on jo paljon sateenkaariperheitä tai on sateenkaariperheellisiä hoitajia. Siinä kävi sitten niin, että ei saatu paikkaa kyseisestä päiväkodista ja oltiin vähän pettyneitä. Sitten päästiin semmoseen isoon päiväkotiin, joka on yhtä hyvällä sijainnilla, mutta silloin kun me käytiin siellä tutustumassa niin, jäi vähän erikoinen olo. Mutta nyt, kun päiväkot alkoi olla oltu ihan hirvittävän tyytyväisiä että, aivan ihana päiväkot. Itse selvitettiin paljon ja ei saatu paikkaa sieltä mistä toivottiin, mutta se on ollu itse asiassa osottautunu oikein onnekaaksi sattumaksi. Meidän koko päätöksentekoprosessi oli semmoinen, että meillä oli tietty suunta, mutta oltiin valmistauduttu siihen, että kaikki ei mene niin että sitten oltiin valmistautuneita myös korjaan sitä suuntaa.”

Esimerkkitarinan perheeseen kuuluu kahden vanhemman lisäksi yksi lapsi. Perhe asuu suuressa kaupungissa, ja kerronnasta tulee esiin, että tarjolla on useita erilaisia varhaiskasvatusvaihtoehtoja. Esimerkistä käy myös ilmi, että vanhemmat ovat itse selvittäneet mahdollisia vaihtoehtoja ja pohtineet sekä hoitopaikan sijaintia että omia ideologisia toiveitaan. Perheellä ei ole käytössään autoa ja he kuvaavat sen rajaavan saavutettavissa olevia vaihtoehtoja. Lisäksi haastateltava kertoo, että he halusivat lapsensa nimenomaan päiväkotiin. Suhteellisen lähellä sijaitsikin päiväkot, josta vanhemmat olivat saaneet suosituksia toisilta sateenkaariperheiltä: siis paikka, joka vastaa vanhempien ideologisia toiveita sekä olisi kohtuullisen matkan päässä perheen kotoa. Lapselle tarjotaan päiväkotipaikkaa kuitenkin toisesta päiväkodista. Paikan sijainnin vanhempi kuvaa ”yhtä hyväksi”, mutta vielä tutustumisvaiheessa paikasta oli jäänyt ”semmonen vähän erikoinen olo”.

Edellisen tarinatyyppin tapaan suhde voisi konfliktoitua, sillä selvittelytyöstä huolimatta haluttu paikka ei toteudu. Myöskään tutustumiskäynti ei vakuuta. Lopulta lapselle osoitettu päiväkotipaikka osoittautuu kuitenkin vanhemman kuvauksessa ”aivan ihanaksi”. Kunnan tarjoama vaihtoehto ei vastannut aluksi perheen toiveita, mutta vanhempi kuvaa ratkaisun olleen lopulta ”onnekas sattuma”.

Edellisen konfliktin värittämän tarinatyyppin tapaan vanhempien omasta aktiivisuudesta huolimatta vanhempien ensisijainen toive ei toteutunut. Tärkeä tekijä varhaiskasvatusratkaisun tekemisessä on edellisen tapaan hoitopaikkojen maine ja huoltajien tekemä tulkinta paikkojen laadusta. Kuitenkin toisin kuin edellisessä konfliktitarinatyyppissä, tässä kompromissi -tarinassa vanhempi on kuitenkin tyytyväinen loppuratkaisuun. Suhdetta luonnehtii positiivisuus ja tyytyväisyys. Muutoksia tapahtuu vanhempien omissa toiveissa ja mielipiteissä. Vanhempi kuvaakin perheen päätöksentekoprosessia sellaiseksi, että suunnitelmista huolimatta he ovat olleet valmiita korjaamaan näkemyksiään. Tämä yhdessä hyvien kokemusten kanssa uudesta päiväkodista ovat mahdollisesti estäneet suhteen konfliktoitumisen. Tarinatyyppille voikin pitää nimensä mukaisesti luonteenomaisena sitä, että suhde muodostuu hyvien ja huonojen kokemusten yhteisummana. Tiedyt asiat jäävät kenties toteutumatta, mutta ne kompensoituvat hyväksi määriteltävillä seikoilla, kuten esimerkiksi ”ihanaksi” osoittautuneella päiväkotipaikalla.

Paikallisuuden ulottuvuudet

Edellä on avattu vanhempien ja kunnan suhdetta tilanteessa, jossa he pohtivat tekemiään alle kaksivuotiaiden lapsen lastenhoidon ratkaisuja. Erityisesti maantieteeseen, alue- ja yhdyskuntarakenteeseen sekä eri toimipisteiden maineeseen liittyvät olosuhteet nousivat vahvasti esille vanhempien kerronnassa. Vanhemmat toivat esiin palveluiden sijainnin ja sen merkityksen perheiden tekemille ratkaisuille. Vanhempien kerronta omasta asuinpaikasta ja paikallisuudesta kiinnittyikin erityisesti kahteen seikkaan: kunnan maantieteeseen ja kunnan tarjoamiin palveluihin. Näiden lisäksi vanhempien puheessa tuli esiin palveluihin liittyvän tiedon merkitys.

Kunnan maantiede

Välimatka on tärkeässä roolissa silloin kun vanhemmat pohtivat mahdollisia lastenhoidonratkaisuja ja arjen logistiikkaa. Tyypillistä kaikilla tarinoilla oli, että lähipalveluita suosittiin ja niitä toivottiin kunnasta riippumatta, kuten seuraavassa:

K: Onks teillä jotakin tiettyä päiväkotia jo ajateltu?

V: Ei oo. Meillä on nyt se muutto tässä vähän, että jos nyt vaihdetaan kaupunginosaa, niin sitten että, mä tykkäisin ite musiikkipäiväkodista, mun mies soittaa kitaraa ja lapsetkin on aika musikaalisia. Mä tykkäisin kyllä että olis joku tommonen painotus siinä mutta, se ei oo taas sit se, täällä on yks musiikkipäiväkotia ainakin mutta se ei oo ihan sillä alueella mut se ois lähempänä ku täältä. Ei oo mitään semmosta, että ehdottomasti tänne mutta se nyt on semmonen että se olis ainakin kiva. Mut sit jos bussilla vielä liikutaan niin, en kuitenkaan halua että matkat pidentää kauheesti sitä päivää ku muutenkin jää vähäsemmäks yhdessä olo. Sitten joku mieluinen siitä läheltä.

Aineistolainauksessa vanhempi pohtii vielä kotihoidossa olevan lapsensa varhaiskasvatuksen ratkaisua. Hän toivoo lapsellensa paikkaa päiväkodista. Vanhemmat ovat pohtineet uuden kodin lähelle sijoittuvia päiväkoteja tai hiukan kauempana sijaitsevaa musiikkipäiväkotia. Haastateltava pitäisi päiväkodista, jossa olisi jonkinlainen pedagoginen painotus ja hän tuokin esiin, että hänellä on tiedossaan yksi musiikkipainotteinen päiväkotia. Tätä hän pitää vartenotettavana vaihtoehtona myös siksi, että lapset kuvataan musikaalisiksi. Musiikkipainotteinen päiväkotia ei sijaitse kuitenkaan perheen uudella asuinalueella ja perheellä ei ole käytössä omaa autoa. Kuljettaminen bussilla on mahdollista, mutta vanhempi arvelee, että lopulta sijainti ratkaisee valinnan. Edellä olleen esimerkin tapaan, lähes kaikki haastateltavat ottivat jonkinlaisen suhteen tarjottavien palveluiden sijaintiin (ks. myös Kekkonen 2009).

Palvelutarjonta

Maantieteellisten ja yhdyskuntarakenteeseen liittyvien seikkojen lisäksi vanhemmat toivat esiin kunnan palveluiden tarjoajana ja järjestäjänä. Tällöin pohditaan perustavanlaatuisesti, onko kunnassa ylipäänsä jotain palvelua tarjolla. Vanhemmat tarkastelevat lapsille ja lapsiperheille suunnattuja palveluja usein kokonaisuutena, omien tarpeidensa ja tilanteidensa näkökulmasta. Vanhempien puheessa nousevat esille yhtä lailla niin terveys-

kuin varhaiskasvatuspalvelutkin. Palveluiden sijoittuminen vaikuttaa siihen, ovatko palvelut vanhempien saatavilla. Esimerkiksi perhepäivähoidon tai yksityisen päiväkodin valitseminen ei ole mahdollista, jos sellaista ei ole kunnassa tarjolla. Kunnat eroavatkin merkittävästi toisistaan varhaiskasvatuksen palvelutarjonnan suhteen. Vaikka lähipalveluita suosittiin usein, eivät ne aina olleet mahdollisia. Tällöin palveluita haettiin naapurikuntien puolelta:

K: Miten sä tommosen asian koet että, terveystalvelujen suhteen, että onko tuo teidän naapurikaupunki vähän kaukana?

V: No onhan se vähän kaukana joo. Mutta toisaalta me tarvitaan niitä aika vähän että.. niin. Sen valinnan kans eletään, et asutaan täällä vähän korvessa. Et jokainenhan saa sit ite valita et jos tuntuu et ei pysty terveystalvistä olemaan kaukana niin sitten, joutuu tekemään ehkä ratkaisuja sen pohjalta. Mutta meille nyt ei niin oo siitä ollu haittaa.

K: Joo, kyllä kyllä.

V: Joo et kyllähän, kaikkien kolmen kans oon joutunu käymään erilaisissa jutuissa siellä. Mutta kuitenkin sen verran harvoin että ei se, mahdotonta oo. Mut tietenkii siinä on se että ei voi tämmösen koko porukan, koko perheen kans lähtee. Et se on aina järjestelykysymys että, meillä on sit se että mies on sitten vapaalla pois töistä. Se vaatii sen. Että ei me, muutenhan me jouduttais lähteen oikeestaan koko perheenä. Perheenä tai, et en mä voi kuvitella et mä lähtisin yksin kolmen lapsen kans tonne naapurikaupunkiin. Et se on ihan automaattinen tosiasia et se ei onnistu.

Aineistolainauksessa vanhempi kuvaa, että tiettyjä terveystalveluja varten perheen on kuljettava toiseen kaupunkiin, useamman kymmenen kilometrin päähän. Tämä vaatii perheeltä järjestelyjä, mutta toisaalta vanhempi kuvaa, että ”sen valinnan kanssa me eletään”. Joissain tapauksissa pitkä välimatka saattoi olla esteenä esimerkiksi harrastuksiin osallistumiselle. Suuret etäisyydet saattavat vaikuttaa siihen, millainen hoitoratkaisu on perheelle ylipäänsä mahdollinen. Syrjäseudulla asuminen tarkoittaa useimmiten myös sitä, että kodin ulkopuolisen hoidon järjestäminen edellyttää auton käyttöä. Pitkistä välimatkoista huolimatta lähes kaikki pienten kuntien haastateltavat korostivat omaa asuinkuntaa hyvänä paikkana kasvattaa lasta. Tärkeiksi seikoiksi mainittiin muun muassa luonnon läheisyys ja turvallisuus. Pitkät välimatkat ovat ”hinta”, joka maaseutumaisesta asumisesta maksetaan.

Mielenkiintoista oli, että vanhempien puheessa kunnan käsite on häilyvä. Puhuessaan saatavilla olevista palveluista, ei vanhempien puhe rajaudu pelkästään oman kunnan tarjoamiin palveluihin. Erityisesti pienissä kunnissa korostui myös naapurikuntien palveluiden hyödyntäminen. Puhuessaan kunnasta ja kunnan tarjoamista palveluista, puhuvat vanhemmat itse asiassa usein siitä maantieteellisestä palvelutarjonnan alueesta, joka on heidän arjessa saavutettavissa (myös Vandenbroeck ja Lazzari 2014). Samoin vanhemmat eivät useinkaan haastatteluissa tehneet eroa esimerkiksi varhaiskasvatuksen-, sosiaali- tai terveystalveluiden suhteen. Lisäksi vanhemmat eivät aina kuvanneet merkitykselliseksi sitä, kuka palvelua tuottaa, kunta itse vai esimerkiksi yksityinen

palvelutuottaja. Aineiston perusteella vaikuttaakin siltä, että puhuessaan omasta kunnastaan, vanhemmat tulevat kuvailleeksi sitä palveluverkoston kokonaisuutta, joka on heidän *saavutettavissaan*.

Tiedonsaanti

Kolmantena vanhempien ja asuinkunnan välisen suhteen rakennusaineena on tiedonsaannin ja tiedottamisen merkitys. Vanhempien tarinoissa ja myös edellä esitetyissä tarinatyypeissä tuli esiin se, kuinka vanhemmat itse selvittävät varhaiskasvatuspalveluihin ja lastenhoidon ratkaisuihin liittyviä vaihtoehtoja. Perheiden valittavana on useita erilaisia lastenhoidon tai varhaiskasvatuksen ratkaisuja tai useiden ratkaisujen kombinaatioita. Tietoa erilaisista vaihtoehdoista on saatavilla kuitenkin vaihtelevasti. Useat haastatelluista vanhemmista kuvasivat tiedonsaantia asuinkuntansa palveluista hankalaksi:

K: Entäs sitte kaupungin taholta ku te haitte päivähoitopaikkaa ennen tätä järjestelyä, niin ootko tyytyväinen siihen palveluohjaukseen tai tiedottamiseen siitä prosessista?

V: No en voi kyl sano et olisi. Mun mielestä ylipäätään tää järjestelmä on tosi outo, että kaupunki tavallaan tarjoaa vaan netissä tietoa, et miten sitä paikkaa haetaan. Mutta se on hirveen läpinäkymätöntä ja jotenki salamyhkäistä, että missä niitä paikkoja on ja kuka ne päättää... Sitkun, monet sanoo et pitää olla ite aktiivinen et kannattaa soitella alueellisille päiväkodin johtajille, koska ne päättää ketä otetaan. Niin sit siinäkin tuntu et se on ihan randomia että ekalla kerralla saattaa olla todella lämmin ja hyvä vastaanotto. Ja sitte toisella kerralla ne on suunnilleen silleen että, en kyllä muista tällaista hakemusta ollenkaan. Et hirveen erilaisia vaikutelmia saanu. Ja sitte, ja sanottiin myös ihan suoraan, ettei tänne alueelle mahdu, että nää on ne paikat mihin te pääsisitte. Mikä on tietty silleen et se on hyvä et sanotaan suoraan... Mutta jotenki siihen koko järjestelmään kaipais et se ois paljon suurempi. Et ois vaikka julkinen jonotuslista... Et jotenki siinä musta, se ohjaus ei pelaa eikä siitä kerrota tarpeeksi selvästi. Varsinkin ku ne, siitäkään ei anneta mitään kauheen selkeitä infoa, että koska ne päätökset tehdään ja että miten paljon aikasemmin. Sit kuulee urbaanilegendoja ja muilta vanhemmilta semmosia et kannattaa laittaa hyvissä ajoin et me laitettiin jo vuotta aiemmin ja me laitettiin puolta vuotta. Ja sit kuulee myöhemmin et se on neljä kuukautta se sykli. Että ne kattoo neljän kuukauden välein sitä (hakemusta).

Haastateltavana ollut vanhempi kuvaa tiedonsaantia monimutkaiseksi ja salamyhkäiseksi. Haastateltava kuvaa, että netistä löytää tietoa ainoastaan itse hakuprosessista, mutta vaihtoehdot ja päätöksenteko eivät ole selkeitä. Epäselvä informaatio saa turvautumaan kuulopuheisiin. Haastateltava kuvaakin, kuinka ”*sit kuulee urbaanilegendoja*” esimerkiksi hyviksi havaituista toimintatavoista tai hakuajoista. Tällaisessa tilanteessa virallinen tieto korvautuu epävirallisilla tietolähteillä, joiden totuudenmukaisuuden myös haastateltava kyseenalaistaa. Yhtäältä siis asuinkunnan palveluista tiedottamista ja tiedon saamista kritisoitiin, mutta toisaalta joissain tarinoissa korostui informaalin tiedon merkitys:

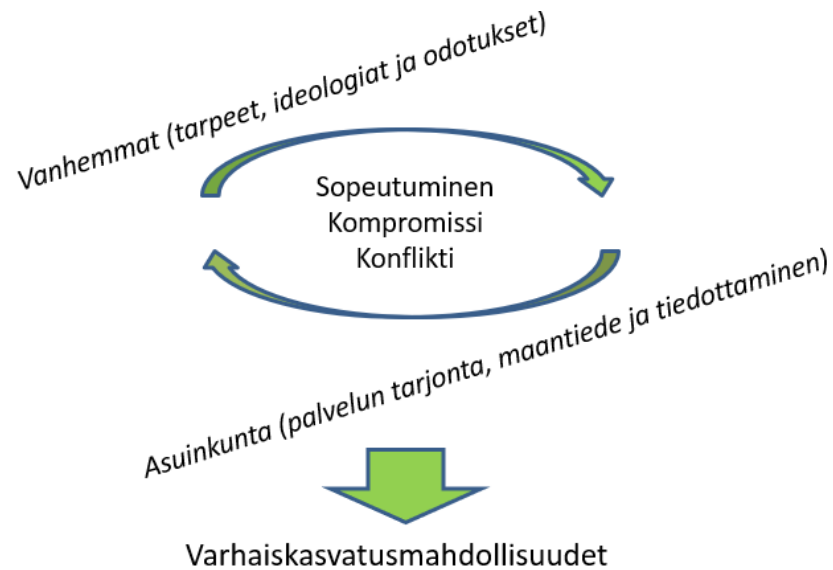
K: Saitteko sillain, kun teitte päätöksen niin saitteko tietoa erilaisista hoitomuodoista vai oliko teillä sitä (tietoa) jo?

V: Kyllä. No periaatteessa joo oli aika paljonkin tietoa ihan senkin takia, että itseasiassa, en nyt äsken maininnu niin siis mun oma äiti on siellä päiväkodilla mutta on eri osastolla. Että hän totta kai osas kertoa näistä perhepäivähoitajistakin ketä on tällä hetkellä tarjolla ja, siitä että minkälaista se päivä ylipäättään on päiväkodissa. Se ehkä nyt osittain myös, totta kai kun siellä on sit joku tuttu henkilö et jos jotain sattuu niin iso vaikutin siihen että se päiväkotia oli (perheen valinta).

Useat haastateltavat toivat esiin, että he olivat saaneet ja hankkineet tietoa perheelle mahdollisista vaihtoehdoista epävirallista kautta, kuten edellä kuvatussa katkelmassa. Haastateltavan äiti on töissä päiväkodissa, josta perheen lapselle oli haettu ja saatu paikka. Vanhempi oli saanut tietoa muun muassa alueen perhepäivähoitajista sekä siitä ”minkälaista se päivä ylipäättään on päiväkodissa” epävirallisia reittejä. Haastateltava epäilee, että juuri hänen äitinsä tuottama informaali tieto on vaikuttanut siihen, että perhe lopulta haki juuri päiväkotiin. Esimerkiksi tarjolla olevien vaihtoehtojen kirjo sekä prosessin eteneminen hakuvaiheesta paikan vastaanottamiseen ovat varhaiskasvatuksen professionaalista tietoa, jota vanhempien ei voi olettaa hallitsevan (ks. myös Kuukka ja muut arvioitavana). Onkin selvää, että tiedonsaanti ja palveluista tiedottamisen selkeys voivat vaikuttaa siihen, millaisia suhteita perheillä asuinkuntaansa syntyy. Jos tieto on hankalasti saatavilla tai epäselvää, asettuvat myös perheet eriarvoiseen asemaan. Kaikilla ei ole mahdollisuutta niin kutsuttuun ”sisäpiiriin” tietoon, eikä välttämättä kykyä arvioida ”urbanilegendojen” todenperäisyyttä.

Realisoituvat varhaiskasvatusmahdollisuudet

Tässä artikkelissa olemme tarkastelleet asuinkunnan ja vanhempien välisiä kohtaamisia. Tutkimusaineistossa suhteet saivat tarinan muodon. Analyysissa hahmottui kolme tarinatyyppiä, jotka nimesimme sulautumiseksi, konfliktiksi ja kompromissiksi. Niissä jokaisessa vanhemman ja asuinpaikan välinen suhde rakentuu erilaisiksi. Tarinatyyppien lopputulosten voi nähdä mukailevan Gergenin (1999) jaottelua regressiiviseen, progressiiviseen ja stabiiliin tarinatyyppiin. Analyysin tuloksena rakentuneet tarinat valottavat yhtäältä sitä, kuinka paikallisuus kietoutuu vanhempien kuvauksiin asuinkunnasta paikkana sekä lastenhoidon ja varhaiskasvatuspalvelujen tarjoajana. Toisaalta tarinoissa ilmenee, kuinka paikkakunnan tarjoamat mahdollisuudet erilaisiin lastenhoidon ratkaisuihin suhteutuvat vanhempien omiin odotuksiin, ajattelutapoihin sekä käytössä oleviin resursseihin. Vaihtelevat elämäntilanteet, käytettävissä olevat resurssit, vanhempien arvovalinnat ja oletukset toiminnan laadusta yhdessä kunnan maantieteen, yhdyskuntarakenteen ja palvelutarjonnan kanssa synnyttävät erilaisia realisoituvia *varhaiskasvatusmahdollisuuksia*:

Kuvio 1. Varhaiskasvatusmahdollisuuksien rakentuminen

Nämä realisoitumat ovat keskeisiä vanhempien ja kunnan välisen suhteen muodostumisen kannalta. Tulokset mukailevat aikaisempia tutkimuksia, joissa nähdään, että vanhempien lastenhoidon ja varhaiskasvatuksen ratkaisuihin sovitetaan yhteen monia elämän osa-alueita ja reunaehtoja (esim. Hietämäki ja muut 2017; Kivimäki 1996; Salmi 2004; Terävä ja muut 2018). Tarinoissa vanhemmat kuvaavat ja arvioivat sekä omaa toimintaansa että punnitsevat erilaisia mahdollisuuksia perheen ja lapsen tarpeiden sekä palvelujen laadun, saatavuuden ja saavutettavuuden kautta. Voi olettaa, tarinatyyppien lopputulemasta huolimatta kuvauksillaan vanhemmat osoittavat täyttävänsä odotuksia, joita vanhemmuuteen saatetaan kulttuurisesti ja paikallisesti liittää (ks. myös Paasi 1984; Knuutila 2006).

On myös syytä muistaa, että tosielämässä tarinatyyppit eivät ole edellä esitetyn selvärajaisia. Perheiden suhteet asuinpaikkaansa ja paikallisuuteen saattavat olla joiltain osin sopeutumista, toisaalla konfliktia tai kompromissia. Kuitenkin tarinan kokonaisuus ja lopputulema mukailevat edellä esitettyjä tarinatyyppijä. Esimerkiksi konflikti voi tapahtua niin suhteessa palveluiden laatuun, saatavuuteen, saavutettavuuteen kuin tiedonsaantiinkin.

Tarinoiden yksinkertaistamisesta narratiivista tutkimusta on myös aiheellisesti kritisoitu. Riskinä on, että tarinatyyppien myötä itseasiassa tarinoiden moniäänisyys kadotetaan (esim. Hänninen 1999, 138). Näemme kuitenkin, että tarinatyyppien esiintuomissa on puolensa. Ensinnäkin tarinatyyppit auttavat havaitsemaan sitä, kuinka niin positiiviset kuin negatiivisetkin käänneet siirtyvät helposti tarinan eri vaiheisiin. Esimerkiksi konfliktoituminen on voinut tapahtua jo aiempien palvelukokemusten perusteella. Tällöin jännitteisyys voi siirtyä pohdintaan lastenhoidon ratkaisuihin ja sitä kautta varhaiskasvatuksen aloitukseen. Tämä havainto voi auttaa kuntia suuntaamaan huomion varhaiskasvatuksen palveluohjaukseen ja ensimmäisten kohtaamisten merkitykseen (Kuukka ja muut, arvioitavana; Siippainen ja muut 2018).

Toisekseen, poliittisessa keskustelussa usein toistettu ajatus vanhempien valinnanvapaudesta ei tutkimuksemme perusteella näytä täysin toteutuvan. Vanhemmilla on näennäisen vapaat mahdollisuudet valita itselleen mieluisin lastenhoidon ja varhaiskasvatuksen ratkaisu, mutta tutkimuksemme kuvaa tämän vapauden ehdollisuutta. Perheiden arjen ja vanhempien kokemusten tasolla tarkasteltuna huomataan, että vanhempien valinta kohtaa kuitenkin usein sekä työelämän realiteetit että paikallisuuden mukanaan tuomat seikat (ks. myös Vandenbroeck ja Lazarri 2014). Ratkaisujen leikkauspiste saa lopulta muotonsa realisoituvana varhaiskasvatusmahdollisuutena.

Kolmanneksi, kiinnittämällä huomio paikallisuuden eri ulottuvuuksiin sekä vanhempien välisiin suhteisiin, voidaan tavoittaa ja tunnistaa alueiden maantieteellisiä ja yhdyskuntarakenteen eroja sekä näiden erojen mahdollisia vaikutuksia perheiden varhaiskasvatusmahdollisuuksiin. Suurien kaupunkien ja pienten kuntien arjessa painitaan erilaisten haasteiden ja mahdollisuuksien äärellä, mutta tästä puhutaan vähän. Alueiden tosiasiallisia eroja ja niiden vaikutuksia ei aina tunnisteta, vaikka ne saattavat merkittävästikin ohjata vanhempien lastenhoidon ja varhaiskasvatuksen ratkaisuja (ks. myös Neilsen-Hewett ja muut 2014). Tästä voidaan pitää esimerkkinä esimerkiksi suuria alueellisia eroja lasten varhaiskasvatuspalveluihin osallistumisasteessa (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2018; Siippainen ja muut 2019; myös liite 1.) Tutkimus tuokin esille, että vaikka tarinatyyppit sinällään voivat olla prosessina samanlaisia, vaihtelevat niiden sisällöt eri alueiden vallitsevien ominaispiirteiden mukaan.

Tässä artikkelissa on analysoitu paikallisen ja vanhemman välisiä suhteita ja suhteiden rakentumista. Yhteenvetona voi todeta, että tämä prosessi tiivistyy käsitteeseen *varhaiskasvatusmahdollisuus*. Kuntaan identifioitumisen voimakkuus on ajassa ja tilanteisesti vaihtelevaa (Zimmerbauer & Suutari 2007, 355), ja pikkulapsivaihe, jolloin palvelujen piiriin tullaan, on tässä suhteessa intensiivistä aikaa. Realisoituvilla varhaiskasvatusmahdollisuuksilla voidaan ajatella olevan syvempi merkitys sille, miten vanhempien ja asuinpaikan välinen suhde rakentuu pidemmällä aikavälillä ja millainen luottamus kuntalaisille muodostuu omaan asuinkuntaansa. Halosen (2016) analyysijä mukailen kunnalle muotoutuvan tarinamaineen ja toimintamaineen merkitys on keskeinen myös vanhempien ja kunnan suhteiden muotoutumisen kannalta. Tällä taas on saattaa olla merkitystä myös vanhempien asuinpaikkaansa koskevien päätösten kannalta. Aula ja kumppanit (2007) ovat todenneet, että kaupunkisuhteen rakentumiseen vaikuttavat kaupunkikohtaamisten määrä ja laatu. Näin ollen tämän aineiston valossa voi tulkita, että erilaisilla tarinoilla ja tarinatyypeillä on merkitys myös kunnan maineelle.

Vanhempien tarinoiden ja niistä muodostettujen tarinatyyppien kautta voidaan havaita myös niitä vaihtelevia alkutilanteita, joista lasten varhaiskasvatuksen polut käynnistyvät. Lasten varhaiskasvatuksen polkujen ja vanhempien ja paikallisten palveluiden suhteiden kehittymisestä saamme lisätietoa, kun palaamme samojen perheiden pariin lapsen ollessa noin nelivuotias.

Lähteet

Aro, Rasmus, Haanpää, Susanna, Järnefelt, Jouko, Laasonen, Valtteri, Laiho, Anna, Mäkelä, Lida & Ruokonen, Henrika (2019) Mikä on väestö- ja työllisyyskehityksessä Suomen menestyvin kunta? Blogi, saatavilla osoitteessa <https://www.mdi.fi/blogi-mika-on-vaesto-ja-tyollisyyskehityksessa-suomen-menestyvin-kunta/>, luettu 17.10.2019.

Aula, Pekka & Vehkalahti, Kimmo & Äikäs, Topiantti (2007) Kaupunkimaine. Tutkimus kaupunkien maineen rakenteesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. *Acta*, No. 193. Helsinki: Kuntaliitto.

Bernelius, Venla (2013). Eriytyvät kaupunkikoulut: Helsingin peruskoulujen oppilasohjan erot, perheiden kouluvalinnat ja oppimistuloksiin liittyvät aluevaikutukset osana kaupungin eriytymiskehitystä. *Tutkimuksia 2013:1*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Gergen, Kenneth (1999) *An invitation to Social Construction*. Sage: London.

Halonen, Timo (2016) Maineella menestykseen – mainetyö kaupunkiseudun kehittämisen välineenä. Tapaustutkimus maineen ja aluekehityksen yhteydestä kolmella kaupunkiseudulla. *Acta Universitatis Lapponiensis*, 32. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Hänninen, Vilma (1999) *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Kekkonen, Marjatta (2009) Vanhempien näkemyksiä varhaiskasvatuksen kehittämiseksi. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula, Sakari Karvonen & Salme Ahlström (toim.) *Lapsiperheiden hyvinvointi 2009*. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 162–173.

Kivimäki, Riikka (1996) Yrittäjät, perhe ja sukupuoli. Teoksessa Merja Kinnunen & Päivi Korvajärvi (toim.) *Työelämän sukupuolistavat käytännöt*. Tampere: Vastapaino, 109–118.

Kortteinen, Matti & Vaattovaara, Mari (2013). Segregaation aika. *Yhteiskuntapolitiikka* Vol. 80 No. 6, 562–574.

Knuutila, Seppo (2006) Johdanto. Teoksessa Knuutila, Seppo, Pekka Laaksonen & Ulla Piela (toim.) *Paikka, eletty, koettu ja kerrottu*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 7–11.

Kuntalaki (2015/410)

Kuukka, Anu, Siippainen, Anna & Alasuutari, Maarit (arvioitavana) *”No periaatteessa minun tiedossani se aika lailla on”: Palveluohjauksen työntekijän tiedollinen asema varhaiskasvatuksen palveluohjauskeskusteluissa*.

Kyösti, Anni & Airaksinen, Jenni (2014) Kun rajat eivät kadonneetkaan – kuntaidentiteetin merkitys kuntaliitosprosesseissa. Tutkimus neljän kuntaliitoksen vaikutuksesta kuntaidentiteettikokemuksiin. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja*, Vol. 42 No. 2, 177–195.

Lahtinen, Jarkko & Selkee, Johanna (2016) *Varhaiskasvatuskyselyraportti I: subjektiivinen oikeus ja suhdelluvut*. Helsinki: Kuntaliitto.

Leinonen, Jaana & Vakkala, Hanna (2015) Kuntalaisten samaistuminen kuntaan paikallishallinnon uudistuksissa. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja*, Vol. 43, No. 3, 273–281.

Neilsen-Hewett, Cathrine & Sweller, Naomi & Taylor, Alan & Harrison, Linda & Bowes, Jennifer (2014) Family, child and location factors and parents' reasons for multiple concurrent childcare arrangements in the years before school in Australia. *Early childhood research quarterly* Vol. 29, No. 1, 52–63.

Paasi, Anssi (1984) Alueellinen identiteetti ja siihen vaikuttavat tekijät – esimerkkinä alueellinen kirjallisuus. *Terra*, Vol. 96, No. 2, 113–120.

Pekola-Sjöblom, Marianne (2011) Kuntalaiset uudistuvissa kunnissa. Paras-ARTTU-ohjelman tutkimuksia nro 9. *Acta*, No. 229. Helsinki: Kuntaliitto.

Perustuslaki (1999/731)

Repo, Katja & Kuukka, Anu, & Eerola, Petteri (2019) Lasten kotihoito ja sen taloudellinen tukeminen: kunnallisten luottamushenkilöiden näkökulma. *Janus Sosiaalipolitiikan Ja Sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti*, Vol. 27 No. 1, 55–71.

Salmi, Minna (2004) Työn ja perheen yhteensovittamisen kentät. Teoksessa Minna Salmi & Johanna Lammi-Taskula (toim.) *Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhteensovittamisen arkea*. Helsinki: Stakes, 1–9.

Siippainen, Anna, Kuukka, Anu & Kauppinen, Anni (2019) Varhaiskasvatuksen palveluohjaus – säännösteltyä tiedon tarjoamista? *CHILDCARE-hankkeen blogi* 08.01.2019.

Siippainen, Anna, Repo, Laura, Metsämuuronen, Jari, Kivistö, Anne, Alasuutari, Maarit, Koivisto, Päivi & Saarikallio-Torp, Miia (2019). *Viisivuotiaiden maksuttoman varhaiskasvatuksen kokeilun ensimmäisen vaiheen arviointi*. Varhaiskasvatukseen osallistuminen ja kokeilun järjestäminen. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi 16/2019.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018. Varhaiskasvatus 2017. *THL Tilastoraportti 32/ 2018* <http://www.julkari.fi/handle/10024/136962> (luettu 12.3.2019)

Terävä, Johanna & Kuukka, Anu & Alasuutari, Maarit (2018) Miten lastenhoidon ratkaisuja saa perustella? Vanhempien puhetta 1–2-vuotiaan lapsensa hoitoratkaisuista. *Yhteiskuntapolitiikka* Vol. 83 No. 4, 349–359.

Valtioneuvosto (2019) *Lapsen aika. Kohti kansallista lapsistrategiaa 2040*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö.

Vandenbroeck, Michel & Lazzari, Arianna (2014) Accessibility of Early Childhood Education and Care: a State of Affairs. *European Early Childhood Education Research Journal*, Vol. 22, No. 3, 327–335.

Varhaiskasvatuslaki (2018/540)

Zimmerbauer, Kaj (2006) Kunnan deinstitutionalisoituminen. Alueellinen identiteetti kuntaliitoksessa: esimerkkinä Peräseinäjoen ja Seinäjoen liitos. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 2:2006, 109–121.

Zimmerbauer, Kaj & Suutari, Timo (2007) Alueellinen identiteetti kuntarakenteen muutosprosesseissa. Aluesamastumisen olemuksen ja tutkimuksellisten haasteiden jäljillä. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 4/07, 348–359.

Liitteet

Liite 1

	Tutkimuksessa mukana olevat kunnat 2016	Koko maa 2016
Pinta-ala	422,51 – 8 262,93 km ²	mediaani 753 km ²
Väkiluku	9 899 – 635 181 as.	mediaani 6 137 as. keskiarvo 17 695 as.
Väkiluvun muutos edellisestä vuodesta	-1,6 – +1,4 %	0,3 %
Väestötiheys, alle 7-vuotiaat asukkaat	0,06 – 213,8 as/ maa-km ²	1,4 as/maa-km ²
Kunnan kustantamaan ¹ varhaiskasvatukseen osallistuneiden osuus kaikista 1–2 -vuotiaista asukkaista (31.12.2016)	30,5 – 53,6 %	37,4 %
Päiväkotitoiminnan osuus kaikista kunnan kustantamaan varhaiskasvatukseen osallistuneista 1–2 -vuotiaista	47,7 – 97,6 %	78,3 %
Perhepäivähoidon osuus kaikista kunnan kustantamaan varhaiskasvatukseen osallistuneista 1–2 -vuotiaista	2,6 – 52,3 %	21,7 %
Varhaiskasvatuksen palveluseteli-käyttäjien osuus kaikista alle 3-vuotiaista asukkaista, kunnat, joissa palveluseteli käytössä (31.12.2016) ²	0,4 – 11,1 %	6,1 %
Kotihoidon tuen kuntalisän määrä alle 3-vuotiaasta, lisää maksavat kunnat ³	80 – 264 €/kk	keskimäärin 160 €/kk
Yksityisen hoidon tuen kuntalisän määrä alle 3-vuotiaan kokopäivähoidosta päiväkodissa, - lisää maksavat kunnat ⁴	168 – 600 €/kk	keskimäärin 427 €/kk

¹ Ei sisällä palveluja, joiden käyttöä tuetaan Kelan yksityisen hoidon tuella, yksityisen hoidon tuen kuntalisillä tai palveluseleillä.

² Varhaiskasvatuksen palveluseteli oli käytössä seitsemässä tutkimukseen osallistuvassa kunnassa. Varhaiskasvatuksen palveluseteli oli käytössä 21 % koko maan kunnista (Lahtinen & Selkee 2016). Prosenttiosuudet on laskettu kyseisten kuntien alle 3-vuotiaiden asukkaiden määrästä. (Kaikkien Suomen kuntien alle 3 v. asukkaista: 2,8 %).

³ Kotihoidon kuntalisää maksettiin neljässä tutkimukseen osallistuvista kunnista. Kuntalisää maksoi vuonna 2016 23 % koko maan kunnista (Lahtinen & Selkee 2016).

⁴ Yksityisen hoidon kuntalisää maksettiin kuudessa tutkimukseen osallistuvista kunnista. Kuntalisää maksoi vuonna 2016 43 % koko maan kunnista (Lahtinen & Selkee 2016).

